

ספר עמוד ה איסורים שרע לשמים ולבריות ראים צה

סימן ריד [קסנ]

הרמש לא תניף. צוה הכתוב בפ' כי תצא כי תבא בברם (א) רעך וקטפת וגו' ותניא בידך ולא במגל וחרמש, כי תבא נאמר כאן כי תבא ונאמר להלן לא תבא עליו השמש מה להלן בביאת פועל אף כאן בביאת פועל. וכאשר הזהירה תורה לפועל שלא לקטוף קמה ולאכול כי אם ביד כך הזהירה בברם שיא לבצור בדבר שדרכו לבצור שהרי סמוכין זה לזה. ואפילו ר' יהודה דלא דריש סמוכין במשנה תורה דריש [כרות כ"א ז'] ועוד דכתיב כי תבא בברם רעך וכי תבא בקטת רעך ו' מוסיף על ענין ראשון ולמדוין זה מזה.

סימן רטו [רצה]

לבב אחיו לא ימס. הזהיר הב"ה את ישראל בצאתם למלחמה שלא ימס האחד את לב חברו דכתיב בפ' שופטים כי תצא למלחמה וראית וגו' ויספו השוטרים לדבר אל העם ואמרו מי האיש הירא ורך הלבב וגו' אם לא שבו יראי לבב היו עוברים בלאו לא ימס. ותנן בסוטה בפ' משוה מלחמה [מ"ד ה'] הירא ורך הלבב כמשמעו שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה ולראות חרב שלופה דברי ר' ע' ר' יוסי הגלילי אומר (א) ורך הלבב הירא מעבירות שבידו לכך תלה הכתוב את כל אלו שחזריון בגללן ר' יוסי אומר אלמנה לכהן גדול גרושה וחלוצה לכהן הדיוט זהו הירא ורך הלבב (כמשמעו שאינו יכול לעמוד בקשרי המלחמה) ואיכא (ב) בינייהו [מ"ד ז'] דרבנן ור' יוסי הגלילי אומר אינו חוזר.

תועפות ראם

וא"כ ליש ספרים מבוחר בצורות דלא חונו אוחו אינו אלא כשקבל עליו כה"ט טלה כאחד מישראל משא"כ נר תושב וכו' גי' היראים הנדפס סי' כ"ב ומש"כ שם שאין מקבלין אותו ש"ס וז"ל שאין מונין אותו וא"ש מש"ס אח"כ מכלל אמרו נר כו' ואין כאן כפל דברים. והרשב"א בחי' לנ"מ נ"ט ב' ובש"מ שם כתבו ע"ס הראב"ד דהא דכתיב בפ' תלף לא חונו בצלוחת ממון הוא דהא כתיב בטוב לו ומש"ה אמרו כנ"מ שם המלכה את הנר עובר נג' לאוין ולא אמרו עובר בד' לאוין דכנ"מ בצלוחת דברים קאמר, וא"כ יש לחלק נגר תושב בין אונאת דברים לאונאת ממון ורש"י בפ' החומש ויקרא י"ט ל"ג עה"פ וכי יגור אתך נר וגו' לא חונו אותו פי' אונאת דברים כו' ופי' שם השפ"ח דהא בפ' כהר כתיב לא חונו שמדבר בצלוחת ממון דשם מדבר צמק וממכר וא"כ לא חונו דכתיב כאן מדבר בצלוחת דברים עכ"ל. ודבריו אין להם שחר דהא גם אונאת דברים כתיב שם [בהר כ"ה י"ז] ולא חונו איש את עמיתו כמבואר בנמ' ות"כ ורש"י בפיה"ל. ואי דהתם בישראל והכא בנר א"כ יש לפרש גם בצלוחת ממון והתם בישראל והכא בנר. והיראים כ' בס"ס כ"ב בנדפס ובכלל לא חונו יש אונאת ממון ויש אונאת דברים ע"כ וזש"ס ריש הסימן הזהיר הקב"ה שלא להוטות נ"ל לא בדברים ולא בממון דכתיב כו' ודלא כהשם חדש שם שפי' דמשכ"ל לא בדברים ולא בממון הוא מדכתיב לא חונו ולא תלחטו ודרשו במכילתא פי"ח לא חונו בדברים ולא תלחטו בממון דהא לא תלחטו חשיב ל' רבינו גללו בפ"ע לעיל סי' קפ"א ובנדפס סי' כ"ג אלא חונו רבינו דלא חונו הוא בין בדברים בין בממון וכו' רבינו בס' קפ"ב ובנדפס סי' כ"ד נבי אלמנה ויתום לא תענון בין בממון בין בדברים ומ"ש כנ"מ כ"ח ב' אחה אומר בצלוחת דברים אה"ל בצלוחת ממון כו' ומאי קשיא והלא לדברי רבינו שתי משמע י"ל דה"ק דדבר הלמד מענינו ובענינו דמקח וממכר כתיב ומש"ה למדו בלשם אינו ענין שמייירי בצלוחת דברים אבל סתם לא חונו הוא בין בממון בין בדברים ומש"ה פרש"י לא חונו אותו דנבי נר אונאת דברים ור"ל אף אונאת דברים ואולי זהו כוונת השפ"ח דהא בפ' בהר כתיב לא חונו שמדבר בצלוחת ממון כו' ור"ל ומש"ה בעינן שם יחורא לומר שבאונאת דברים קאי וא"כ לא חונו דכתיב כאן שאינו מדבר מענינו דממון מדבר בצלוחת דברים ודו"ק וד' המכילתא יתפרשו לדברי רבינו הכי לא חונו בדברים פי' אף בדברים ולא תלחטו בממון פי' דוקא בממון שייך ולא תלחטו ולא בדברים בלא ממון ועיין לעיל סי' קפ"א. והנה בנדפס סי' כ"ב כ' רבינו הרא"ש דברי הגמרא דבכורות ד"ל ב' ר"י ב"ר יהודה אומר אפי' דקדוק אחד מדברי סופרים וכו' ע"ז הרב הגאון רא"ד שניט"ל וז"ל עיין הוריות י"א א' דלשיטתי' אילו דמחמיר דדרבנן כמו בדאורייתא עכ"ל אבל ראה זה מלאחי כספר הספלא משה ברורה בביאור הלכה אור"ח ס"ס ד"ש שכ' שם בזה"ל ודע דמה דליתא שם ר"י ברי' אומר אפי' דקדוק אחד מוד"ס היינו מה שדקדקו בבואר הורה וכעין דליתא בטהרין פ"ח חמשה טעפות להוסיף ע"ד סופרים חייב וכן משמע מרמז"ס פי"ד מהל' א"כ שהעתיק כר"י ברי' דפ"ל דלא לאפלוניאחא אלא לבאר והשמיט בהלכותיו חיותו מדברי סופרים עכ"ל:

(א) בקמת כנ"ל ומש"ר ותניא כו' לפינוי בספרי הגי' בידך שלא תהא קוצר במנל. וחרמש לא תניף בשעה שאתה מניף חרמש על קמת בעה"ב, אבל הסמ"ג לאוין קפ"כ ב' ע"ס הספרי בזה"ל בידך ולא במגל ולא בחרמש ועי"ש שכ' כלשון היראים כאן ע"ס וכו' אח"כ אמנם בספרי ספרד אין שם וי"ו עכ"ל והשם חדש לא זכר את הסמ"ג, ובפי' הע"כ' וחרמש לא תניף איסור חדש מה שאינו בברם דשם לא הוזהר לחלוט הענינים בכלי שבוזר לנעלוין אבל בקמה האזהרה כו' עי"ש ולא זכר דברי היראים והסמ"ג דשמיטה האזהרה ועיין לעיל סי' קל"א בסופו וכו' השם חדש עממכ"ר ולא בנמל וחרמש וז"ל ק"ק דלמנ"ל מהברייתא לאסור חרמש הרי מפורש בקרא וחרמש לא תניף עכ"ל:

(א) הירא ורך הלבב זה הירא כו' כנ"ל. (ב) לפה"כ ז"ל א"כ דריש"ו ור"י בעצירות דרבנן לריש"ו חוזר לרי' א"ח [הגר"ד שניט"ל] וכו' בנדפס, ויש לפרש גי' המת' וריש"ו אומר אינו חוזר על עבירה דרבנן משא"כ לרי' יוסי חוזר על עבירה דרבנן דמני חלואה

ספר עמוד ה איסורים שרע לשמים ולבריות ראי

190

בספרי תניא. ר' יוסי הגלילי אומר הירא זה בן ארבעים שנה, פ' תש כח ואיכא למיטר תרי תנאי אליבא דר' יוסי הגלילי. ותניא שמע קול קרנות והרתיע הנפת תריסין והרתיע צחצוח חרבות ומים שותתים על ברכיו חזר ומסקינן כ"ע מודו בהא משום לא ימס לבב אחיו כלבבו.

סימן רמז [רמא]

משפט גר לא תטה. כתוב בפ' כי תצא למלחמה לא תטה משפט גר יתום. ותניא בספרי לא תטה משפט גר ואשה (א) מה אני צריך והלא כבר נאמר לא תטה משפט מלמד שכל המטה משפט גר ויתום עובר בב' (ב) לאוין.

סימן ריו [רמו]

לא יוסיף להכותו. ויראת מאלהיך ולא תכה את חברך דכתיב בפ' כי תצא ארבעים יכנו ולא יוסיף פן יוסיף וגו'. ותניא בספרי אם הוסיף עובר בלא תעשה אין לי אלא בזמן שמוסיף על המנין (אבל) כל (א) אומדן שאמרוהו בב"ד מנין. ת"ל לא יוסיף מכל מקום. אין לי אלא מכה רבה מכה מועטת מנין ת"ל אלה, ומה שמינהו להכותו עד ארבעים או כאשר אמדוהו בב"ד אם יוסיף על האומדן עובר בלא תעשה מי שאין לו רשות להכותו ק"ו המכהו שעובר בלא תעשה. ואפילו לא הכהו בהגביהו ידו על חברו נקרא רשע ואע"פ שלא הכהו שנאמר ויאמר לרשע למה תכה רשע למה הכית לא נאמר אלא תכה (סנהדרין נ"ח ב') ועירא א"ר הנינא נקרא חוטא שנאמר ואם לא לקחתי בחוקה וכתוב ותהי חטאת הנערים וגו'. רב הונא [אמר] תקצין ידו שנאמר וזרוע רמה תשבר רב הונא קצין ידיו (ב) ר' אליעזר אומר אין לו תקנה אלא קבורה שנאמר ואיש זרוע לו הארץ. לפיכך צריך האדם להזהר שלא יגביה ידו על חברו להכותו אפילו (ג) על אשתו. אבל אם מתכוון לייסרה ולהדריכה או לייסר חברו ולהדריכו מותר שנאמר שוט לסוס ומתג להמור ושבת לגו כסילים. ותנן במכות באלו הן הגולין (מ' ה') מה יער רשות אף כל רשות יצא האב המכה את בנו והרב הרודה את תלמידו ושליח ב"ד שהם מצוה. וצא (ד) ולמד ממכה מלקות דרבנן שהם לייסר בני אדם אפילו לא עבר על דברי חכמים למדנו שמתכוין מייסר ואינו עובר ואם הוא עברין אפילו במצוה אחת רשאי להכותו דקיי"ל כסתם משנה דתנן בסנהדרין באלו הן הנחנקין (פ"ט ב') זה חומר במקלל מבמכה וכו'. ומקשינן עלה בגמ' וליתני זה חומר במכה מבמקלל שבמכה עשה בו שלא בעמך כבעמך מה שאין כן במקלל ואמר קסבר מקשינן הכאה לקללה ואע"ג דפליגי תנאי התם אמרינן ביבמות כהחולין (מ"ג ב') לכדא סתם מתני' ומחלוקת בברייתא הלכה כסתם ואמרינן נמי בב"מ פרק איזהו נשך (ע"ג ב') רב שעורים אחזה דרבה תקיף אינשי דלא מעלו ומעיייל להו בגוהרקא דרבה ואמר ליה רבה שפיר עבדת דתנן (ה) [ראית] שאינו נוהג כשורה וכו'. והא דתנן בב"ק בפ' המניה (נ"ג ב') אדם באדם משלמין במותר נזק שלם. ולענין (ו) מה שפ'

תועפות ראם

חלוצה לנכס הדיוט דהוי דרבנן וכ"כ המחיר עין צפי' הספרי דברים פ' קצ"ו עיי"ש ודלא כהנחיה לגר דברים כ' פסוק ח' וא"כ אין להגיה הכת"י ומ"ש דרבנן ר"ל עזירה דרבנן ותל"מ. וצביאור נחל אשכול כ' לפרס מ"ס ריה"ג בספרי הירא זה בן מ"ס שנה עפמ"ס ציומא פ"ו ב' ה"ד בעל תשובה כו' באתו פרק ופי' שעדיין בחור וככו אז כן בשעה שבוש יצרו כע"ז י"ט ח' שעושה תשובה כשהוא ח"ס וריה"ג דאמר הירא חפי' מחסור עשה קשה ה"א עבר על מ"ע ובזלא זו משם עד שמוחלין לו וכיון שיש תקנה תומ"י בתשובה אמאי חזר עו"ל בספרי שהוא בן מ' שנה דמשס ואיך תש כחו וירא שלא תתקבל תשובתו שאינו באתו פרק ועיין שבת קכ"ב ח' ובהגרש"ס שם.

(א) יתום. כ"ל. (ב) דכל ח' מישראל ח"ע אלא בלאו ח' דלא תטה משפט דהיינו ה"י' צפה אפילו לא עשה מעשה כלעיל ס'י ר"ג עיי"ש וכ"כ הווי העמודים וע"ד הרמב"ם ספ"כ מהל' סנהדרין ח"ג דכתיב לא תעשו עול במשפט וכתיב לא תטה משפט מ"מ לא נמנה אלא לאו ח' כמש"כ הרמב"ם ס'י ר"ה ר"ו וצ"ח המל"מ דדרך מנחות ח"ב דעתם שאף שצ"ל צוה ב' לזהירות מ"מ כיון שהכל הוא עיין אחד אינו נמנה במנין המנחות כי אם בזהירות אחת עיי"ש. ותמיהני על ווי העמודים צביאורו לסי' רמ"א שהביח כ"ל ע"ד דברי הרמב"ם ולא ראה דעת הרמב"ם והפס"ד צוה דלק"מ ועיין לעיל ס'י קצ"ד וסי' קפ"ו.

(א) על כ"ל ולשון הסמ"ג לאוין קצ"ס על כל אומדן. (ב) ידיו. בגמרא לפנינו ידא ופי' יד אחת וכו' בגמרא ר"ה קצ"ד ידא ר' אלעזר אומר כו' וכ"ל כאן וס"ס מש"כ כאן ר' אלעזר ב"ר ז' (ג) עיין שו"ת הרדב"ח ח"ג ס'י תתפ"ח ושו"ע אה"ע ס'י קצ"ד ס"ג בהגה"ר ובאה"ג שם שיש יותר להחמיר מנמכה את חברו וכו'. שדי חמד אסיפת דינים מערכת ה"א ס'י ה' כתב אולי כוונת הרא"ם לשלול סברה המועים ש"י ה"ס פ"ג דב"ק שדרשו לעולם נעמנה דלדעתא דהכי נסבא לכן כתב אפילו על אשתו עיי"ש. (ד) מכאן עס"ס חסר בגמרא וכו' דל"ל בדברי היראים דכאן אפילו לא עבר אלא על דברי חכמים ומשכ"ל שמתכוין מייסר ואינו כ' הגר"ד כ"ל דל"ל המתכוין לייסר אינו. (ה) דתניא כ"ל. (ו) ולפי כ"ל. [הגר"ד].

ספר עמוד ה איסורים שרע לשמים ולבריות ראים צו

מכה שני פטור שהרי הראשון רשע הוא התם כשחבלו זה בזה בשוגג מוקמינן שלא נעשה ראשון רשע והם בני תשלוטין כדתנן בפ' כיצד [כ"ו ב'] אדם מועד לעולם בין שוגג וכו'. ותקוף דרב שעורים. פי' מכה ומעשה.

סימן ריח [רס]

לא תעשו עול במדה במשקל ובמשורה בכיסך בביתך לא יהיה. ויראת מאלהיך צוה והזהיר בפ' קדושים לא תעשו עול במשפט במדה במשקל ובמשורה. ותניא בת"כ. לא תעשו עול במשפט אם בדיון הרי הדין אמור א"כ למה נאמר במשפט במדה מלמד שהמודד נקרא דיין שאם שקר במדה קרוי עול. שנוי. משוקץ. חרם. תועבה. וגורם חמשה דברים: מטמא את הארץ ומחלל את השם ומסלק את השכינה ומפיל את ישראל בחרב ומגלה אותם מארצם. במדה זו מדת הארץ במשקל זו מורטני. ותניא בהמוכר את הספינה [פ"ט ב'] ובאיותו נשך [פ"ה ב'] מדה זו מדת קרקע שלא ימודד לאחד בימות החמה ולאחד בימות הגשמים. במשקל שלא יטמין משקלותיו במלח ובמשורה שלא ירתיה. ק"ו ומה משורה שהוא אחד מל"ג (א) בלוג להכי קרי למשורה לוג שהיא מדה קטנה הנוכרת בתורה דכתיב ולוג אחד שמן ק"ו הין וחצי הין שלישית ההין רביעית ההין לוג חצי לוג רביעית לוג. הין צדק. ותניא ר' יוסי בר יהודה אומר והלא הין בכלל איפה הוא אלא שיהא ההין שלך צדק (ב) פי' אביו בהזהב [מ"ט ב'] שלא ידבר אחד בפה ואחד בלב ולאחר שמדד או שקל צריך שיוסף בו מעט. כדתניא (ג) היה שוקל לו [עין] בעין נותן לו גרומיו אחד מעשרה בלח ואחד מכ' ביבש. פי' ר' אבא בר ממל משמיה דרב אחד מעשרה (ד) כלומר לעשר. מנה"מ דאמר קרא וצדק צדק משלך ותן לו.

תולדות התוספת. גזרו חכמים במקום שנהגו להכניס שיעור גרומיו בשעת משקל כדתניא (ה) נתחייב להכריע. ותולדות מדות. כדתנן בהמוכר את הספינה [פ"ה ב'] הסימון מקנה את מדותיו לאחר שלשים יום ובעל הכרם (ו) לאחר י"ב [חודש] (ז) לר' שמעון ב"ג חילוף הדברים לפי שאינו מודד תדיר ונרקב (ח) יותר הלכך צריך לקנחה וקיי"ל כרשב"ג שבכ"מ ששנה במשנתו רשב"ג הלכה כמותו חוץ מערב

תועפות זראם

(א) אחד מל"ג בלוג כו' צנדפס ניתא מל"ג וכו' שם אחד בלוג הקפידה עליו תורה הין כו' וכמו כן שכתב אחד מל"ג כ"ה צרמז"ס פ"ח מהל' גניבה ה"ו אכל לפי"ו לא יתכן מש"כ כן אחר' להכי קרי למשורה לוג שהיא מדה קטנה המכרת בתורה דכתיב ולוג ה' שמן דמאי שיימי' משורה ללוג וצנדפס ניתא כ"ל' ונראה דכתיב מל"ג שכתב כן מיותר וספיר פי' רבינו מ"ס דקרי לה משורה והרי היא לוג ועו"א שהיא מדה קטנה המכרת בתורה כו' ומה שסיים רבינו ק"ו כו' לוג חצי לוג רביעית לוג ה"ס אי' במשורה אחת הקפידה תורה אע"פ שהוא דבר מועט כש"כ כשמכר לו משורות הרבה שעולה האונאה בין כולם לאחד מכל המדות האלו הין כו'. (ב) ולאו שך דק כ"ל'. (ג) כדתניא. משנה היא צ"ב פ"ח ב' ונראה מדברי רבינו שבמשנה איתא אחד מעשרה צמ"ס ור"א ב"מ משמיה דרב הוא שפירש אחד מעשרה כלומר לעשרה חס"א כלומר לעשר והוא פי' עמ"ס צמסנה מעשרה אכל לפי"ו יקשה מל"ל לראב"מ לפרושי הכי ולפי מש"כ לפנינו צמסנה א"ס כמס"כ החום' והרשב"ס שם מלישנא דמתני' דייק דקתני אחד לעשרה ולא קתני אחד מעשרה. ויותר נראה דמש"כ כלומר לעשר אין זה פי' לתיבת מעשרה אלא שהוסיף למ"ס צמחני' אחד מעשרה שהוא אחד מעשרה צליטרא לכמה ליטריין הוא התוספת עו"א כלומר לעשר דהיינו לעשר ליטריין הוא מוסיף אחד מעשרה צליטרא וא"ס מתני' לני' רבינו ג"כ ואדרבה זהו דיוקו של ראב"מ דאם החום' הוא אחד לני' א"כ הו"ל צמחני' אחד לעשרה ומדשנינו אחד מעשרה ש"מ דאחד מעשרה שצליטרא הוא מוסיף לני' ליטריין והוא אחד ממאה וצנדפס איתא ראב"מ אמר אחד מי' צליטרא לני' ליטרא מנה"מ כו' ודע צנדפס כתוב מקודם פי' אחד צאחד עכ"ל והוא פי' על עין צעין דמתני' וכאן ניתא ורואייה בנפחת המסנה שצרי"ף שכתוב כמו"כ היראים אחד מעשרה צמ"ס וכ"כ צח"כ פי' קדושים חס"כ רבינו כדתניא רומז להצריחה דת"כ. (ד) צכ"י נכתב א' מ' צעטות הסופר. המעתיק. (ה) כדתנן וחייב להכריע לו ספח כ"ל'. (ו) הביא כ"ל'. (ז) ליתא צכ"י המעתיק. (ח) ונדבק כ"ל' ועיין בצמ"ג עיין ט"ב שכתב וקיי"ל כרשב"ג כו' והוא מדברי רבינו הרא"ם ועיין שם שנתן פעם להרמב"ם פ"ח מהל' גניבה ה"ה ספסל דלא כרשב"ג והוצא בהגהת מיימוניות שם וז"ל מפני שיש אמוראים שאין סוברים כלל זה כ"ה ר' יוחנן לבדו ואף לר' יוחנן יש אמוראים אליבא שכל' ועיין ביאור הגר"א לחו"מ פי' תכ"ג סק"ג ליקוט שני, ובהגהת מהרש"א לניטין י"ס ב' דאמר רבא שם הלכה כרשב"ג ור"ם משמיה דרבא אמר אין הלכה כרשב"ג כו' וז"ל קשה למה לריבין כאן בש"מ לומר הלכה כרשב"ג וכן איך אמרינן כאן משמיה דרבא אין הלכה כרשב"ג הרי לא מלינו שום חולק על כלל זה דכ"מ ששנה רשב"ג הלכה כמותו אלא ודאי דכלל זה אין מונח רק כ"מ ששנה רשב"ג צמסנתינו ולא צריחה כו' עכ"ל ואשתמיטהיה דרבא ל"ל הך כלל דכ"מ ששנה רשב"ג צמסנתינו הלכה כמותו כמס"כ צ"כ קל"ג ב' שהיה הגר"א שם. והנה הכר תמיד כ' עמ"ס הרמב"ם צביה"מ דכריתות ד' ח' הלכה כרשב"ג דה"ס משום דקיי"ל הלכה כרשב"ג צמסנתינו עיי"ס והרב הגאון ר"ב הכהן צוקערס הוראת היתר שלו כ' וז"ל נעלם ממנו אז דרשב"ג שנכנס ולימד כו' הרי היה אז צוה"כ וא"כ ע"כ דלאו היינו רשב"ג דכלל הש"ס דקיי"ל כותיה צמסנה שהוא אביו דרבינו הקדוש כמדת ורשב"ג דכריתות היה אביו דר"ג דיננה עכ"ל ואני אומר דעת הכר תמיד כמס"כ הק"ל לראש"פ פי' אע"פ ס"ס כ"ו וז"ל ועוד נשמע מן דא דהך כלל דכ"מ הלכה כרשב"ג קאי בין ארשב"ג שהיה

וצידן וראיה אחרונה. חנוני מקנה מדותיו פעם אחת בשבוע ומודד (ט) משקלותיו שני פעמים בשבת ומקנה מאזנים על כל משקל ומשקל. ארשב"ג במה דברים אמורים בלח אבל ביבש אינו צריך. וצריך להזהר אפילו לא יהיה בו (י) בנרעון שהרי הקפיד הכתוב במשורה שלא ירתיה. ואמר ר' לוי [פ"ט ח"א] קשה עונשן של מדות יותר משל עריות שבוה נאמר אל ובוה נאמר אלה. ואל לשון קשה כמו ואת (כל) אילי הארץ לקח. ותניא [פ"ט ח"א] אין גודשין במקום שמוחקים להוסיף על הדמים ואין מוחקין במקום שגודשין לפחות על הדמים ואין (יא) מכבשין במקום שמעינין להוסיף על הדמים שנאמר אבן שלמה וצדק יהיה לך. ולא על המודד ומשקל (יב) בלבד הקפיד הכתוב אלא אפילו להשהותו בביתך (יג) מדה מעוות [אף] אם אינו רוצה למדוד בהן הוזהרה התורה דכתיב ב' כי תצא לא יהיה לך בכיסק [וגו']. ותניא בספרי. יכול לא יעשה ליטרא רביע ליטרא סאה חצי סאה ת"ל גדולה וקטנה גדולה שמכחשת את הקטנה פי' שיש למעות בה שלא (יד) יעשה עליו בשעת הידה. ואמר רב יהודה אמר רב אסור לאדם שישהה מדה יתירה או חסירה בתוך שבת בין השמשות ומיקרי ושקיל ושיעור חלוקתם שאינו טועה ולא קרינן גדולה מכחשת את הקטנה ספורש בהמוכר את הספינה [ז' ח"א] דמענו אינשי ברביעא ומקשינן תומן ועוכלא

תועפות ראם

שהיה בימי ר"א ובין ארשב"ג אביו של רבי דלא כההו' בשמעתין כחכות ס"א ב' ד"ה הלכה שמחלקין בזה ע"ל אולם אין דעת הק"י נראה אלא דהר"ש ס"ל ג"כ דהלכה כרשב"ג קאי ארשב"ג אביו של רבי וחו לא אלא שמפרש דהך רשב"ג השני כאן במשמיתו דפי' אפי' הוא אביו של רבי וכ"כ הסה"ד ערך רשב"ג הוקן ועיין מש"כ לעיל ס"ס קמ"ב. שו"ד בס' שדה חמד כללים מערכת קפ כלל ק"ל סקט"ו שהמה על מהר"ה ח"כנ"ל ועי"ש בס"כ כ"ג שהביא ד' הק"י ולא הרגיש במש"כ. (ט) ומודד. ס"ס ו' וז"ל וממחה וכו' בנדפס אולם במשנה לפיטו הוא חנוני מקנה מדותיו פעמים בשבת וממחה משקלותיו פ"א בשבת ואילו רבינו כ' בלשון המשנה להיפך מדותיו פ"א בשבוע ומשקלותיו שני פעמים וגו' רבינו אחי שפיר מ"ש בחוספתא פ"ה דב"ב חנוני מקנה מדותיו של שמן פעם אחת בשבת ע"כ וא"כ גם מחני' דהחנוני מקנה מדותיו פ"א בשבוע לגי' היראים פי' מדותיו של שמן דאילו מדותיו של יין אמרו גם בחוספתא משעשה שלח פי' קרוס דבוק על הכלי מחמת היין שנקרש ואין שיעור לדבר ואילו לפי הגירסא שלפנינו וכן פסקו הפוסקים אין מקום לדון החוספתא שחולקת על המשנה. (י) שזה פרושה בגרעון כ"ל וכו' בנדפס ור"ח רבינו ממסורה שלא ירמיה כוונה לייסד קושיית החוס' ב"ב פ"ט ב' ד"ה ובמסורה דר"ל אפי' הנרעון הוא פחות משו"פ וא"ע בלא תגזול אלא משום לא תעשו עול וגו' ובמסורה. וכ"כ הב"ב בחו"מ סי' רנ"א ועיין מש"כ הגרי"פ לס' החינוך מ' רנ"ח ובמנחת חינוך שם חו"ב ו' והסמ"ג סכ' כדס"ח דלחא קרא להחמיצ משעת הרתחה מש"כ ב' לאוין קב"ב דיש בה שו"פ ועיין אות ס"ו. (יא) מכבשין בנדפס הני' מכריעין וכו' לפיטו בנמ' שם אולם אין להניח כנאן דמכבשין היינו ג"כ מכריעין כר"ה י"ז ח"א ר"א"ל כובש ופרש"י כובש את כף המאזנים של זכות ומכריעין את העונות ורבי"ה דפליג שם על ר"א י"ע משום דכ"ה בעלמא אומרים בפס"ר פס"י אהא דבש"ל כבשים שהם כובשין עונותיהם של ישראל כו' בזה"ל כל דבר שהוא נכבש סופו לנזק ומש"ה אמר ר"י ב"ח נושא וכפי' הח"א הקב"ה חוטף סער אחד מן העונות והזכויות מכריעות וא"כ לר"א אין הצדקה של הקב"ה גדולה כ"כ כב' שאומרים כ"ד שהוא נכבש סופו לנזק אלא שלעומת זה נחשב לנזק שאל"כ מי יוכל לעמוד במשפט ח"ש רבש בערכין ח' ב' דקתך כהררי אל מפני משפטך תהום רבה ואמרו שם רבה כר"א משא"כ לרבי"ה הצדקה שנושא עון ומעבירה לגמרי היא בעלמא גדולה למאד ולכן ח"ר יהודה ערכין שם אלמלא דקתך כהררי אל כו' ולא דריש כרבה משום דר"י ס"ל כריב"ה אלא דכוונה הכתוב בפסוסי. (יב) ומשקל ז"ל והשוקל. (יג) צניחו כ"ל ועיין בסמוך אות ס"ו. (יד) שלא יעשה סאה פחות מקב דינר פחות ממרפיעק ר"י ברי"א ח' אס קיימת ה"ה בנ"ל לך פי' עובר עלי' כ"ל וכו' בנדפס [הגר"ד שליט"א] ועי' בסמוך בזה. (טו) דיומנין דמיתרמי כו'. רבינו הרא"ש מפרש ולא היה דב"ב פ"ט ב' קאי אף על אחרא דחתימי ובה"ל סכ' הרשב"ש שם ד"ה דמיתרמי ודלא כהסמ"ג שכתב לאוין קב"ב אחרא דחתימי מותר להשהות המדה החסרה או המשקל החסר בלא חותם לשאר חשמישי היות והוא מהרמב"ם פ"ז מהל' גיטת ה"ד שהם מפרשים דולא היה לא קאי אלא על בנא שניה ובאחרא דלא חתמין נמי ובהשילוחות ס"פ קדושים סכ' בזה"ל ולא היה אפי' באחרא דמהדני נמי לא יומנין דלתי בין השמשות כו' עי"ש בהע"ש אצל היראים לא זכר החילוק בין אחרא דחתימי או לא. והנה רבינו הרא"ש סכ' מקודם דברי הספרי ר"י ב"ר יהודה אומר אם קיימת ה"ה בלא היה לך ופי' שובר עליו משעת הווי' א"כ עיקר קרא אחא כשיחקה לו ע"מ למוד בזה ור"י ח"ר הוסף איסור להשהותה אפילו שלא ע"מ למוד בזה דיומנין דלתי למדוד כמ"ש הרשב"ש ב"ב פ"ט ב' ד"ה שיהא למו"ש ר"י ח"ר ואפי' היה ענין של מ"ר מוסף עוד אע"ג דמאחרא הוא וא"ש לפמש"כ הומו' מנחות מ' ב' ד"ה תכלת מדקאמר ואפי' ולא קאמר אפי' בלא וי"ו משמע דבנ"ל אינעריק לאשמעין עי"ש וכ"כ בהע"ש שם אות י' ומדרבנן אסרו אפי' לשהות שלא ע"מ למוד אלא מלמדי דברי רבינו נראה דאפילו לשהות שלא ע"מ למוד הוא לאו מדאורייתא שהרי הכי אומר כן מקודם אפילו להשהותו צניחו מדה מעוות אף אם אינו רוצה למדוד בזה הוזהרה התורה דכתיב לא יהיה לך בכיסק וגו' והגמתי בפנים חביבת וגו' עפמ"כ בנדפס ח"ש שם לא יהיה לך בכיסק אבן ואבן גדולה וקטנה לא יהיה לך בביתך איפה ואיפה גדולה וקטנה ע"כ וא"כ רישא דמילתא דר"י ח"ר גם כן איסור דאורייתא קאמר כר"י ברי' דספרי ובלא"ה אמרין בגמרא שם אהא דארי' ח"ר תניא כו' אלא שהוסף על הא דר"י ברי' ח"ר אע"פ שנתבטלה מתורת מדה ביחיד לדבר כמס"ר ואפי' לדבר מאוס כמ"ר ח"ר אסור. ומס"ר בסוף סימן כדתיא לא יהיה לך מ"מ משום איפה ואיפה כו' הוא דברי רב יהודה מסורא

ספר עמוד ה איסורים שרע לשמים ולבריות יראים צו

[לא נעבד] אמר רב פפא מדות קטנות בקיעי (טז) בהו אינשי. הלכך צריך אדם לזוהר שלא ישהה בביתו מדות ושקלים מעוותים אפילו אין דעתו למדוד ולשקול כי אם לעובדי כוכבים שהרי הזהירה תורה עליה בלאו. וראיה (יז) בני אדם עושין ואומרים הלא לא לדעת ישראל עושין אנו וקשה בעיני כקוצים. והירא את דבר ה' ילך בדרך ישרים ויוכה לגדולה וכבוד כדתניא לא יהיה לך מה טעם משום איפה ואיפה לא יהיה לך בכיסך משום אבן ואבן אבל אבן שלמה וצדק אז יהיה לך ובא במהלך רישך ומחסורך כאיש מנן [משנ' ו' טז].

ו' חמישי

חייבי עשה. לנחם אבלים. לבקר חולים. מורא וכבוד אב ואם. ואהבת לרעך כמוך. למד בנך תורה. להשביט עבדך. שמח לוי גר ויתום ואלמנה. שמח בכלה. טעניה ופריקה. יראת חכמים. שפל רוח וצעיר. לקום מפני שיבה. להדר פני זקן. עשיית מעקה. מדבר שקר תרחק.

סימן ריט רב [ג]

לנחם אבלים ולבקר חולים. צוה יוצרינו בפי' ראה על שניהן במקרא אחד, דכתיב אחרי ה' אלהיכם תלכו וגו' וכי אפשר לו לאדם לירבק אלא הדבק בדרכיו. ואשרינו בסוף פ"א [דפוס י"ד א'] דרש ר' חמא בר חנינא. אחרי ה' תלכו וכי אפשר אלא הלך אחרי מדותיו של הקב"ה מה הב"ה מנחם אבלים דכתיב ויהי אחרי כות וגו'. ואשרינו באלו מציאות [ג' ב'] תני רב יוסף והודעת להם זו בית חיייהם את הדרך זו גמ' אשר ילכו (א) בה זו בקיר חולים.

סימן רכא רבב [נו]

מורא וכבוד אב ואם. ויראת מאלהין ותירא ותכבד אביך ואמך. מורא דכתיב בפי' קדושים איש אמו ואביו תיראו. כבוד בעשרת הדברות ראשונות ואחרונות כבד את אביך ואמך וגו'. ותניא בקדושין פ"א [ג'א ב'] איזהו כבוד ואיזהו מורא. מורא לא ישב במקומו ולא ידבר במקומו ולא יסתור דבריו ולא

תועפות ראם

מכורא כ"ז פ"ט א' אלא למש"כ בהגהות הגר"א בספרי דברים פ' רנ"ד ר"י ברי"א אם קיימת אכן שלימה וזקק ה"ס ביה"ס ק' ואם עברה על אבן ואבן ה"ס בלא יהיה ק' ע"כ א"כ א"ס דחניא שכ' רבינו אצל הלא רבינו. נעמנו לא פי' בדברי ר"י ברי' כהגר"א וכו' ר' שם וכנ"ל. ועיין בב"מ ס"א ב' שאמרו ל"ו דכ"ר במשקלות ל"ל ופרש"י לא העשו עול וגו' ומשני לטמון משקלותיו במלח לעבור עליו משעת עשייה ופסוק בעיני דטוונת הנח' משעת העמדה במלח אע"פ דאז עדיין הוא משקל מכוון דאזו נעשה במלח משקל שאינו מכוון עד שיהא במלח שיטור שיפעל בה המלח אצל חומ' שהעמין במלח עדיין המשקל כמו שהיה וא"ע בלא יהיה ק' וגו' מ"מ שובר הוא בלאו דלא העשו עול וגו' ובהגהות חשק שלמה לב"מ שם נתקשה ע"ד הגמרא וא"ל למה ולענ"ד לק"מ. וראיתי בתוספתא פ"ה דב"ב שאמרו שם בזה"ל ולא יחא נותן מדותיו ומשקלותיו במלח מפני שהן חסרין שנאמר כי תועבת ה' כל עושה אלה עכ"ל והובא בהגמ"י פ"ח מהל' גניבה ה"ז ורמזה הגר"ש בב"ב פ"ט ב' תוד"ה שלא יעמין מדגשיה הרי דאע"ג דלרב אפי' בב"מ ס"א ב' הלאו דלא העשו עול וגו' במשקל שאמרו שם בבג"ה"ה שלא יעמין משקלותיו במלח אלא לעבור ע"ז משעת העמדה מ"מ רמזה התוספתא ג"כ בקרא דכי תחא אחר אוסרת לא יהיה ק' בניסך אבן ואבן וגו' שכתוב שם כי תועבת ה' אלהיך כל עושה אלה וגו' והיינו לאשמעין דגם זה קשה עושו משום של עריות דכתיב בזה אלה כד' לוי ב"ב פ"ח ב'. ואומר אני דבפסוק לא העשו עול כתיב ג' דברים נמדה במשקל ובמשורה ויש לדקדק אצל חדא וחדא כקושיית הגמרא במשקל היינו גול מעליא וזריכין אנו לתרץ בענין שיהיה חידוש בכל אחד ואחד מהג' דברים דאנ"כ עדיין יקשה למ"ל כל הני ג' דברים וא"כ לא א"ס חיי' החוס' דב"ב פ"ט ב' ד"ה ובמשורה שלא ירחיק שכ' שם לתרץ כמ"ס נגמרא אמשקל דא"כ הרתי למ"ל ולכן ספיר כ' הירחים למעלה להש' יתק' שאין נגמרתה שז"פ וכן אין לתרץ אמשקל כתי' היראים במשורה אע"פ שאין נגמרון שז"פ דא"כ היינו במשורה ותרתי למ"ל ואודא לה בזה קושיית הגר"ש לם' החינוך שזכרתי למעלה ולענין נמדה זו מדידת קרקע כ' הריסב"ל ברי' לב"מ דמלאו דגול לא אחי כיון דממילא אחי המישוש ואזהו הריחו עכ"ל ועיין בתוס' ב"מ ס"א א' ד"ה אלא ובמפרשים שם. (טז) כ' המעתיק "בקיעי" בעין בעשות. (יז) בדפוס "וראית" אל נכון. המעתיק.

(א) עיין לעיל סי' קנ"ג משכ"ס בבבאורי נעוה" :

(א) מכריעו. כיבוד מאכיל ומשקה מלביש ומכסה מכנים ומוציא ואמרי (ב) ליה רבנן לרי ירמיה משל אב והא דתניא נאמר כבוד את אביך ונאמר כבוד את ה' מהו כבוד את ה' בחסרון כים אף כאן בחסרון כים ומפרש התם לבטל מלאכה פי' שצריך הבן שיתבטל ממלאכתו ויכבדם. ותניא מכבדו בחיו מכבדו במותו בחיו כיצד נשמע בדברי אביו למקום לא יאמר שפוטני בשביל עצמי פטורני בשביל עצמי מהרונני בשביל עצמי אלא כולם בשביל אבא. במותו כיצד. היה אומר בדבר שמועה לא יאמר כך אבא אלא כך אמר אבא מרי [הריני (ג) כפרת משכבן] והני מילי בתוך י"ב חודש מכאן ואילך [אומר וזכרנו להי העולם הבא]. רב יוסף שמע קול כרעה דאימי' אמר איקום בקבה שכניה דאתיא. ואין שיעור למורא (ד) וכבוד אלא כל הזחיר הרי זה משובה. ואם אביו עובר באחת מכל כצות האמורות בתורה במזיד ולא (ה) עשה תשובה פטור ממוראו וכבודו כדאמרינן באיזהו נשך [ס"ג א'] הניח להם פרה וכל דבר [הבסויים] חייב להחזיר מפני כבוד אביהם. וה"מ מחייבי בכבוד אביהם קרי כאן ונשיא בעמך לא האור בעושה מעשה עמך

תועפות ראם

(א) כי רבנו ירוחם מתיב א' ח"ד פרש"י שאם היה חולק עם אחד לא יאמר לו נראין דברי פלוני עכ"ל. מלשון זה נראה דדוקא בפניו אסור להכריעו וצוה א"ש מ"ש בירושלמי פ"ג דסוטה ה"ה תני ר"ל ב"ר שמעון אומר רואה אני את דברי אלעזר בן שמעון מדברי אבא ועיין הגרש"ם סוטה י"א א' חוס' ד"ה לא בע"ז שנתקשה בזה וברש"י שלפנינו ליתא ליה עיין רש"י שצריך שסוסינו צו דברים דברי פ' אוחו החולק נגד אביו וסוף גורע פי' הכ"י סי' ר"מ בכוונת רש"י בתי' השני דנס טונת רש"י כהרמ"ה עיי"ש. (ב) לפינו ואורו ליה. (ג) התיבות המונחות ליתא בכל' ונאמר מקום פנוי והסופר דלג ע"י, המעתיק. ומש"כ היראים וזכרנו לחיי העוה"ב כ"ה ברי"ק ורמב"ם ו"ה סי' כ"ו ובסמ"ק סי' כ' ובראב"ן אכל לפינו בגמרא והר"ש זכרנו לזכרה לחיי העוה"ב וכן' השם חדש לסוף על הסו"י יו"ד סי' ר"מ סק"ג שהם אותן המוחמין וזה"ש שמחמין למ"ד ולא ראה ג' הני דברותא ואני אומר כי הס"ד דקדק במש"כ ואותן החתומין ז"ל ה"ם מחסרים למ"ד עכ"ל דמאחר שנתנים בשתי תיבות ז"ל ה"ם ע"כ אין כר"ת של ז"ל וזכרנו לחיי דא"כ בסגן הל' להב' הסו"י דלחי הוא סגן להעולם הבא וע"כ דכוונתם וזכרנו לזכרה ע"ה זכר לזיק לזכרה ויפה כ' הע"י שמחמין למ"ד לחיי. (ד) למורא וכיבוד נגדפס הגי' לכיבוד ומורא ונאסחת הכת"י נכון בזה דרבינו הקדים מורא לכיבוד כמש"כ ותירא ותכבד אצד ואמך כו' מורא כו' כיבוד כו' והטעם בזה אע"פ דכיבוד קדים בקרא בפי' יתרו ומורא בפי' קדושים כי השם חדש משום דמעות מורא קדושים דליתא בין בלאם בין בלאם עיין קדושים ל' ג' ובתרא"ם פ' קדושים. ולי נראה דה"מ משום דכיבוד הוא בקום ועשה כגון מאכיל ומשקה כו' ומורא הוא בלא תעשה דהיינו לא ישב בגומיו ולא ידבר כו' ומקרא מלא הוא תהלים ל"ד מ"ו סור מרע ועשה טוב ולכן גם היראים הקדים מורא לכיבוד ומה מאל יצאך בזה לשון הגדפס אלא כל הוהיר והוהיר הר"י משונה [ובכת"י חסר תיבת והוהיר] דמש"כ הוהיר הוא למורא שהוא בלית והוהיר הוא בקום ועשה דהיינו כיבוד, והא דלא תני במשנה ריש פאה נבי א"ד שאין להם שיעור כיבוד אלא' ומורא עיי"ש ברה"ש. (ה) ולא עשה תשובה פטור ממוראו וכבודו כו', כמש"כ הרמ"א ביו"ד סי' ר"מ סעי' י"ח וזהו דעת היראים והסמ"ג עיין קי"צ דלא כהמחבר שם שפסק כהרמב"ם פ"ו מהל' ממרים ה"א. ובנימוקי מהר"א להרמב"ם שם כ' לאחר דעת הרמב"ם שלא יקשה מהך דא"כ סי' כ"ב א' עפ"מ"כ דהא דמכבדו לאחר מותו בלי ספק הוא מדברין עיי"ש וכ"כ התפא"ל בפי' משנה פ"א דקדושים דכיבוד לאח"כ הוא לרבנן אולם מדברי רבנו היראים ברור דהוא דלאורייתא דלא כ' זה בתולדה כלדבר ומש"כ שם מהר"א בדברי הכו"ם לא ראה בדברי היע"ד ח"ב בסופו גם בספר שושנת אברהם באלה לזה פ' לך לך כ' כדברי היע"ד ולא זכרנו ועיין בשו"ת ע"א סי' קט"ו אות ג' וכבר קדמו הלח"מ ועיין אפ"י ח"ב בהלשע שגראש הספר ובקול הרמז יבמות פ"ב מ"ה תי' דברר שעליה נעשה רשע אין לכבדו בזה ולכן הקשו בגמרא ופשי כבוד אביהם שלא יאמרו שפרה או טהור זו של רביה הוא ויהיה לו נגלי חייבין להחזיר פי' בחמיה בין דלא עשה תשובה יתבזה ויתבזה בזה משא"כ בשאר דברים חייבין לכבד אב רשע כ"ה לדעת הרמב"ם, והנה נגדפס כהוב כאן אחר ומשני בשעשה תשובה בזה"ל פי' מן הרבית ופי' תשובת רבית מפורש בסנהדרין [בפ"ג כ"ה ב' כ']. דאפי' לנכרי אינו מלוה ברבית ואם אביו סי' עכ"ל. ובכת"י שלפנינו ליתא והשם חדש שם כ' ע"ד היראים וז"ל מפספיות דברי רבנו מראה דלענין כבוד אלא' נמי לריך שיעשה אביו תשובה כזאת אפילו לנכרי ולא בני בחירת הרבית ומנ"ל הא ואימא דדוקא לענין עדות דשי הכי כו' וע"ק שהרי מסוגיא דב"ק שהניא רבנו משמע דכל שהחזיר הוי תשובה וחייבין בכבוד אביהן מדקאמר איבעי לי' להדורי כו' שלא הספיק להחזיר עד שמת כו' וז"ל דדוקא דלא קאי למה שלמעלה לענין כבוד אלא כיון דהניא כשעשה תשובה סיים רבית ופי' תשובת הרבית והיינו אלינשי דעלמא ולענין עדות קמיירי עכ"ל. ולי נראה דרבית קאמר דאף דלא ידעין אם החזיר הרבית או לא מ"מ אם ראוהו שעשה תשובה חילין לומר דנדלח החזיר-הרבית שלקח וע"י מפרש תשובת הרבית דאפילו לנכרי אינו מלוה ברבית ודבריו מוכרחין בפי' הגמרא דמאחר דלא הספיק להחזיר עד שמת א"כ איפה ובמה יכיר תשובתו ומה רגלים לדבר שעשה תשובה בחייו אע"כ דראינו תשובתו מהא דאפי' לנכרי לא הלוה ברבית וא"כ צודאי ה' מחזיר ג"כ מה שלקח והא דלא החזיר משום דלא הספיק עד שמת ולעולם אם החזיר הרבית גם רביתו מורה דתיקף חייבים במוראו וכבודו כ"ל ברור. ובמש"כ בדעת רבנו לכיבוד אלא' במיתחתא הוא דלאורייתא ג"ל ראי' ממס' שמחות ספ"ט שאמר שם גדול המכבד אלא' במיתחתא מאילו כבדן בחייהם שהמכבדן בחייהם אינו מכבדן אלא מיראה והמכבדן במיתחתא אינו מכבדן אלא מפני כבוד המקום ואי ס"ד דבמיתחתא הוי לרבנן האין גדול מאילו כבדו בחייהם שמקיים מ"ע דלאורייתא ולפנינו במס' שמחות הירכא המכבד אלא' במיתחתא חילין כבדן בחייהם אכל התניא רבתי סוף הספר כ' גדול המכבד כו' מאלו כבדן כו' ויש לדמות דהא כ' הכו"ב מ"מ ח' אה"י סי' מ"ה כבוד בחיים עדיף מלאחר מיתה עיי"ש וע"כ ז"ל דכוונת המס' שמחות לענין יפוי המלוה וספרתה לשמה ותל"מ והא דליתא והא דליתא. מיהו ראית התפארת ישראל בפי"ה לקדושים פ"א מנ"ל בקדושים ל"א ב' אי ידעי לא נפקי עיין ח"א מהרש"ל שם שכ' לקראת המת כי הבא

ספר עמוד ה איסורים שרע לשמים ולבריות יראים צח

ומתריצין בשעשה תשובה ואם אביו ואמו [אומר לו (ו) לעבור מצוה] אינו רשאי דתניא ביבמות פ"א [ס' ז'] ובאלו מציאות (ו) יכול אמר לו אביו ואמו הלל את השבת יכול ישמע לו ת"ל ואת שבתותי תשמורו כולכם הייכים בכבודי. יש לתבואה (ח) לי מעמד בעושה מעשה עמך. ויש לתרץ דלא מקרי רשע על המצוות, ובדיבור לא מקרי רשע דדברי הרב ודברי התלמוד [דברי מי שומעין] ולא מצינו עונש בתורה⁽²⁾ וכל המכבד אביו ואמו מעלה עליו הכתוב כאלו מכבדו שהרי השוה כבודם לכבודו שנאמר כבד את ה' מהונך [קישור ל' ז'].

סימן רכג [לז]

הוכיח תוכיח. צוה בוראינו הרואה דבר בחברו שאינו הגון שיוכיחנו וידריכנו לשובה דכתיב ב' קדושים הוכיח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא. ואמרינן בב"מ כאלו מציאות [ל"א ה'] הוכיח תוכיח אפילו ק'. פעמים משמע (א) תוכיח אין לי אלא רב לתלמיד תלמיד לרב מנין ת"ל תוכיח מכ"מ ובמקבל תוכחתו וחזור בו אם הוא חברו או שאינו רבו ואינו מקבלו חוזר לתוכיח דאמרינן בערכין [פ"ז ז'] הוכיחו ולא קבלו מנין שיחזור ויוכיחנו ת"ל הוכיח תוכיח ולרב במקבלו ולחברו בשאינו מקבלו תרומיהו נפקא להו מהוכיח שנראה לו בתלמוד שקולים הם ויבאו שניהם פירשתיו למעלה בלאו דלא תשא עליו חטא [ס' ק"ט]. ובשאינו מקבלו כמה צריך להוכיחו אמרינן בערכין פ' יש בערכין עד כמה תוכחה רבא (ב) אמר עד הכאה ושמואל אמר עד נזיפה דכתיב ויחר אף שאול ביהונתן ויאמר לו בן נעות המרדות וגו'. ולט"ד עד נזיפה הא כתיב הכאה לקללה שאינו התם דאגב חביבותיה יתירותא דהוה ליה ליהונתן ברוד מסר נפשיה וקיי"ל עד נזיפה כר"י דאמר במוטה פ"א רב ור"י הלכה כר"י כ"ש גבי שמואל והלכתא כר' יוחנן דרב ושמואל והלכתא כרב באיסורי [נמוכה מ"ט ז'].

הועפות ראם

הכא אפשר שאין מיקרי כבוד למה א"כ נסתר ראייתו. גם לפנים"כ הנרש"ם לפרש אי ידעי דתיוול אבהרי וחמות בדך לא נפקי מבבל עיי"ש א"כ אין ראיה כלל אך מש"ס הנרש"ם לתרץ נסירושו דברי הראב"ד לא נהירא דהא אי ידעי פ' אם הייתי יודע שחמות לא נפקי קאמר אבל בלא"ה משמע דספיר עבד ולא ה' מתחרט, וכדברי הח"א מהרש"א ז"ל לפנים"כ הרמב"ן בסה"מ טורס ב' לש"ד כה"כ שאין המלוא לכבד אחיו הגדול אלא בחיי האבות עיי"ש שהוא משום כבוד אביו ואמו וא"ע"י דגם לאחר מיתת אביו ואמו חייב בכבודם ד"ה כ"ל ע"ז כבוד אחיו הגדול פסוק ועבד"ל שאין מיקרי כבוד למה מה שמכבד בנס בשעה שאין רואים כל זה. ושםעתי מהסר הגאון הגדול מהר"ר ירוחם יהודה ל"ב ז"ל מד"א דמתניו שהעיר ממנו"ל ע"ז ב' שאמר שם תעלה מאי ב"רתי' מאחורי ע"מ דלאחר מיתת אביהם אין כלל משום כיבוד לאחיו הגדול כהרמב"ן דל"ה שפיר צריך יוסף ויסף הדרגות ממנו לרעה הראשונים בין שהוא אחיו מאביו בין שהוא אחיו מאמו דלא כע"ד ח"ב דרוש ה'. (ו) ליתא בכת"י וכן המסבך שבסמך. (ז) ובלאו מיליות שם ל"ב א' ליתא שאמר לו או"א הלל את השבת אלא א"ל אביו היטמא או שאל אל תחזירי וכ"כ ביראים הנדפס מיבמות בפ"ק והוא שם ו' א'. (ח) יש לתמוה למה לי קרא לזה היסוק ל' מעמד בו' רשע אלא בשעשה מעשה לעבור על בו' בחורה אלא למסית בלבד שדבר לאחד לעבוד כ"ל וכדברי רבינו כ"כ הסמ"ג עיין ק"י וכו' בהנה"מ פ"ו מהל' ממרים הי"ב והדוס שלא זכרו שם רבינו הרא"ם ע"ז ואפשר משום דבנדפס ליתא לא היה ג"כ בגירסתו וצמקנה קדושין ל"ב א' ד"ה שם מניח א"י כבוד אבא בו' כתב דעכ"ל שהאב שוגג או אומר מותר עיי"ש שלא זכר דברי הראשונים ועיין קדושין ל"ב א' תוד"ה רב שם' והיינו אל תחזירי שאומר לו עסוק בכבודי דאל תחזירי בתום לא אצטרך קרא ופי' שם הסמ"ג משום דא"כ שאביו מהכוין להכניס וללער לבצל האבירה הו' לא מיקרי עושה מעשה עמך ומוחר אף לבזותו עיי"ש וכ"כ המג"ל בפ"א מהל' נזילה ואבירה הי"ג וא"כ הוא סותר לדברי היראים ודעתי' דלדודתו שפיר י"ל אל תחזירי בתום ואפ"ה לא מיקרי אינו עושה מעשה עמך דביבורה. אולם כוונת החוס' בקדושין הוא דלא כהפ"ל והמג"ל אלא כדברי קרשב"א בחי' ליבמות ד"ז שאין עיקר כיבוד אלא במה שיש לו בו הנאה בו' אבל א"ל לעשות דבר שאין לו בו הנאה של כלום אין זה כיבוד שנעוה עליה וכבוד כזה אין בו עשה של הורה שידחה אפי' לאו גרידא ומ"ש יכול א"ל אביו היטמא לא לתום א"ל שיטמא לזהא ל"ג קרא אלא שאל' להביא פירות מבח"ק וכי"ב וכן א"ל אל תחזירי כדי שלא יבטל מלהאכילו וכי"ב קאמר הא לא"ה א"ל שלא ישמע לו עכ"ל הרשב"א שם וכ"כ החוס' ביבמות ו' א' ד"ה שכן וגראה ל"י וכן פיר"ח בו' וזוהי כוונת החוס' בקדושין ואינם סותרים לד' רבינו הרא"ם ולפנים"כ המקנה בקדושין שם דאף שאל' לעשות דבר שאין לו בו הנאה של כלום הוא בכלל מורה שא"ל יבטע לו הוי כסותר את דבריו עיי"ש יב ליישב פי' הפ"ל דמ"ה דחק לפרש פי' אחר בדה"ת דקדושין ועי' בביאור ענפי יהודה לספר וכו' ב' קדושין מה שדקדק שם ע"ד הסמ"ג שם כדברי היראים דכאן ועיין י"ש יו"ד סי' ר"מ סני"י: (א) ממשמעות הוכח אין בו' כ"ל וע"ד הגאון רא"ד שלי"א שכל"ק ק"פ במשמע הוכח אין לי בו'. ובנדפס חסר משכ"ר ובמקבל תוכחתו בו' עד אמרינן בערכין ובסמ"ק סי' קי"ב כתבו ע"ש רבינו ועיין לעיל סי' קל"ה ומש"ס אות ב' ומשכ"ר כאן אם הוא חברו ל"ל דמ"ס הוא ונ"ל אם הוא רבו. (ב) דברי היראים כאן משושים וכ"ל רב אהרן עד הכאה ושמואל אמר עד קללה ור' יוחנן אמר עד נזיפה, אמר רב נתמן ושלשתן מקרא אחד דרשו דכתיב [ש"א כ' ל'] ויחר וגומר וכתוב ויסל שאול את החנית עליו להכורו למ"ד

(1) בכת"י הכורה האת ריקס והסרות איזו מלות (יאפ"ז). (2) בכת"י הכורה ריקס ומן וכל המכבד וכו' איתא בדפוס ג"כ, (יאפ"ז).

ספר עמוד ה איסורים שרע לשמים ולבריות יראים 196

וצריך המוכיח להוכיח במקום שלא יתבייש חברו כדתניא בערכין יכול אתה מוכיחו אע"פ שפניו משחנות
ה"ל לא תשא עליו חטא פי' תוכיח את עמיתך באותו ענין שלא תחטא בו שלא ישתנו פניו
אבל אם אי אפשר להפרישו מעבירה אלא אם כן יביישהו ויוכיחו (ג) ולא יקום לבושתו שאין חכמה
ותבונה נגד ה' כל מקום שיש חלול השם אין חולקין כבוד לרב ולמעלה פירשתי יותר בלאו דלא תשא עליו
חטא (ס' ק"ט) וכל מי שרואה בחברו דבר שאינו הנון ואינו מוכיחו הקב"ה תיבע מידו דכתיב
ביחזקאל ואתה כי לא הזהרתו רשע בעונו ימות ודמו מידך אבקש. ומצינו שנענשו על זה צדיק
(ד) כדאמר' בשבת (ג"ס ה') וממקודשי תחלו אלו בני אדם שקיימו את התורה מאל"ף ועד תי"ו ומתוך שלא מיהו
ברשעים נענשו כדאיתא התם. ואם ברור לך (ה) למוכיח שלא יקבלו ממנו והם העוברים שונגים טוב לו
לשתוק כדאמרינן בביצה בהמביא כדי יין (ג' ה') הנה להם לישראל סוטה שיהיו שונגין ואל יהיו מזידין.
כדאמר' התם תוספת יום הכפורים מן התורה והיכי אכלו ושתו עד חשיכה אלא הנה להם לישראל שיהיו
שונגין ואל יהיו מזידין וה"מ בשונגין אבל מזידין אע"פ שאתה מרבה עונשו שחטא בהתראה אין בכך כלום
ועל זה נאמר הלעיטמהו לרשע וימות (ב"ק ס"ז ה') וכאשר פירשתי למעלה שחייב להוכיחו אפי' אינו מקבלו

תועפות ראם

למ"ד עד הכאה דכתיב להטותו ולמ"ד עד קללה דכתיב לנשתק ולמ"ד עד מיסה דכתיב ויחזק
וקללה שאני כו' דלמ"ד צניעא פ"א (ד' א') כו' גבי שמואל להלכתא כר"י דרב ושמואל הלכתא כר"י כו'. וכל השם חדש דשמואל ור'
יוחנן הלכה כר"י ומרעא ערוכה היא עירובין מ"ו ב' ואפשר דשמואל דתלמודא הוא ג"כ מה"ס ש"כ היראים נמקום ר' נחמן
יוחנן מיבעי ועיין בס' יד מלאכי ס' הרט"ו וכו' עוד השם חדש בסידורא דהני אמוראי דנקט לה סקל הקל תחילה דהיינו סגרת רב
דואר עד הכאה ואח"כ סגרת שמואל דחמיר קללה מהכאה ואח"כ סגרת ר"י דחמיר מיסה מכולה ויחזק אף שאלו הוא לטון מיסה
כלאשכחן במדבר י"ב ט' עיי"ש ברש"י והאריך לתמוה על הכ"מ בפ"ו מהל' דיעות ה"ו והרמב"ם בסמ"מ מ"ע ר"ה שגראה מדבריהם
דהכאה חמורה מכולה. ובמחכ"ת דבריו מוסעין דמה שחשב דעד כדי מיסה הוא גדול ומס"ה כתב דמיסה חמיר מכולה כלאימא דפסחים
ג"כ א' דשמתא חמורה מהכאה ובאמת מיסה הוא חמור של גערה ותל"מ ויגער בו אביו [בראשית ל"ז י'] ת"ל ונוף ביה
אבוי ותליה לומר שיעקב גרה וסחכים את יוסף ומבואר ברש"י ונחיש ק"ב א' ויחזק אף יעקב דברח התחת אלהים לטון מיסה
הוא וברור הדבר שלא היה שם גדול וה"ל ויחזק אף שאלו ביומא. ומה שכתב מן ויחזק אף ה' ב' ופרש"י נזר עליהם גדול שאני
התם דכתיב וילך דהיינו שפירשה שניה מהם והיו במיסה וא"כ ברור הדבר דמיסה קיל מכולה וגם לענין הכאה וקללה דבר פשוט הוא
דקללה קיל מהכאה דיותר נקל לאדם לקלל חבירו מלהכות אותו באגרוף רשע ועיין בדברי הרמב"ן שמות כ"א ט"ו ואל"כ הסדר גמרא
מתפרש ספיר מלמעלה למטה דבר בני דוקא עד הכאה ושמואל אמר עד קללה נמי כו' ור"י מקיל יותר ואמר עד כדי מיסה שיענש
במוכיח וכן ה' בשאלו ליהנותן מהקל אל החמור וכן מתבאר מדברי הסל"ה בריש ספרו דמיסה קל מכולה דמה"ס כתב שם שאין לפסוק
כר' יוחנן שהוא יחיד נגד רב ושמואל דתרווייהו סנידא להו מלות תוכחה אף לאחר מיסה כו' ומאחר שדברי ר' יוחנן בטלים נגד
תרווייהו פסק הרמב"ם כרב באיסורי, ובזוהר פ' נח ד' ס"ה א' ועד כמה יזהר ל' עד דימתי ליה הא אוקמוה חבירי ונמדרש תנחומא
פ' תזריע סס"ט ולסבול הכחות משראל והיינו כרב ועיין ביאור הגר"א או"ח סי' תר"ח סק"ה שכתב שם כדברי הסל"ה דלא כר' יוחנן דאין
הלכה כמותו במקום שניהם ועיין ריש פכ"ב דשבת עכ"ל ועיין טו"ב מ"ק ח"ד סי' כ"ו דעת היראים לפסוק כר' יוחנן אף לגבי רב
ושמואל כהר"ס. וראיתי להחז"י בהנהגותיו לאלפסי סס"ב דב"מ שכתב לפמ"ס בגמרא דאנב חגיגות' יתירא דהו"ל ליהנותן
דוד מסר נפשי' ג"ע דא"כ מיסה גופא מנ"ל עכ"ל ובאמת כדכר י"ש ז"ל זה הח"א למהרש"א בערכין שם כיון דיהנותן מסר נפשי'
כ"כ עד הכאה מסבירא אית לן למימר בלש אחר לכה"פ עד מיסה. (ג) ויוכיחו כ"ל ולטון הגדפם להפרישו מן האיסור אל"כ הביטנו י' לך
רשות לביישו ולהוכיחו כו' וכתב השם חדש דהיינו דוקא בדברים שבניו למקום י' לו רשות לביישו בדברים אבל לא בדברים שבין אדם לחבירו
וכהרמב"ם פ"ה מהל' דיעות והסמ"ג לאוין ו' והחיתוך מ' ר"מ. (ד) ג"ל דקיים נמורים [הגר"ל]. (ה) בגדפם תיבת לך ליחא אולס
הסמ"ג ענין י"א כ' ברור לו למוכיח ועיי"ש ש"כ כל מש"כ רבינו כאן עד מעשה דהוכח תוכיח לא מפסרי וכו' כהנ"י פ"ו מהל' דיעות
ה"ו אות ג' ע"ש רבינו וכו' הסמ"ק סי' קי"ב אולס הסמ"ג בענינו שם השני ע"ו וכו' כי אף במזידין צריך לשתוק ואדרבה בשונגין
התלמוד עשה עונה קמ"ל מוטב שיהיו שונגין ואל יהיו מזידין ובמזידין חובה לשתוק עיי"ש בביתורי מהרש"ם ומהרש"ל ולפלא על הס' יראים
הגדפם שנובאר שם כדברי הסמ"ג דהיישן ממה שכתוב כאן ו"ל שם ואם ברור למוכיח שלא יקבלו ממנו טוב לו לשתוק הנה כו' שיהיו
חוטאים בלא התראה משיעו ויחטאו בהתראה ויעשו בזה כדאמרינן בביצה כו' ואל יהיו מזידין אלא אף לרבות עונשין משונגין
למזיד כך אין לרבות עונשין משאינו מותרת למותרת עכ"ל וחידוש על השם חדש שלא הרגיש בדברי היראים שסותר למ"ס הראשונים על
שם הרא"ם ומהו רואה אני שכתב"י מתאים עם מ"ס הראשונים בשם רבינו וסוף ברור. והנה בגמרא ר' פי"ח איתא הוכח תוכיח את
עמיתך לעמיתך שהוא אוסר ענין בזה ונמלות אתה חייב להוכיח אותו אבל לרשע שהוא שונא אין אתה חייב להוכיח אותו.
ובס' חפ"ה כלל י' בבבא מים חיים אות ל' מצי לה בשם אדרת אליהו פ' קדושים ולא הערה מקורו. ח"כ א"ס העובדים מזידין הרי י"א
מכלל עמיתך ואין אמר רבינו שחייב להוכיחו והיכא שאין ברור לו שלא יקבלו ממנו לכת"ע חייב א"ס שכתובתה זו יבוא לכלל עמיתך אבל
בברור לו שלא יקבלו ממנו חייב להוכיחו וי"ל דבשם איתא שכתב במזיד לא יקרא רשע, ומה נפלאים דברי הו"ה העמודים שכתב בס' ל"ו
אות ו' ע"ד הגמ"י בפ"ו מהל' דיעות ה"ל ו"ל ולא ראה דברי רבינו דס"ל דאפילו הם מזידין טוב לשתוק שיהיו חוטאים בלא התראה
משחטאו

ספר עמוד ה' איסורים שרע לשמים ולבריות יראים ציט

ועל זה נאמר ביחזקאל הוא בעונו ימות ודכו מידך אבקש ועון הוא ודון כדאמרין ביומא [י"ז] עונות אלו הזדונות. והא דאמרין בשבת [י"ט] אם שרים חטאו וקנים במה חטאו אמר הכ"ה מפני שלא מיהו בשמים אמרה מדה הדין לפני הכ"ה והלא גלוי לפניך שאם היו מוכיחים לא היו מקבלים אמר לחם הקב"ה אם לפני גלוי לפניך מי גלוי משמע שאם היה גלוי לחם היו פטורין אע"פ שהעוברים מזידין היו התם מעונש היו פטורין כדאמרין בכל הנשבעין (ו) וכשלו איש באהיו בעון אחיו ומוקמינן ליה ביש בידו למחות אבל בעשה דהוכח תוכיה לא מיפטרי. ועל המוכיח לחומה בנעימות ובנהת כדי שיתקבלו דבריו כדאמרין בשבת [י"ז] עשרתם ערבתם הדליקו את הנר ואמר רבה (ז) בר בר חנה צריך למימרינהו בניחותא כי היכי דליקבלו מינה.

סימן רכז [לח]

ואהבת לרעך כמוך. צוה הכ"ה בפ' קדושים ואהבת לרעך כמוך אני ה' ותניא ר"ע אומר זה כלל גדול בתורה פי' (א) ואהבת וכו' שלא לעשות לו ולא לאמר דבר המסור ללבו. וא"ת האידך אדע וכי נביא אני לכך נאמר כמוך פי' מסך חלמוד דבר שאתה יודע שמסור ללבו. והיינו דאמרין בשבת פ"ב [י"א] דעלך סני לחברך לא תעביד היינו כל התורה בולה ואידך פי' (ב). ע"א למדנו מכאן שחצוים ישראל לאהוב את חבריהם להיות בלב טוב זה עם זה יכול לכל ת"ל כמוך לרעך (ג) שהוא כמוך שמתנים עצמו בעול שמים ואהוב מצות כמוך. אבל אם הוא רשע אינך מצוה לאהבו כי מצוה לשנאותו כדכתיב יראת ה' שנאת רע וכתוב הלא משנאך ה' אשנא וגו'.

סימן רכה [כט]

למד בנך תורת ה' ומצותיו (א) צוה יוצרנו בפ' ואתחנן ושננתם לבניך ודברת בם וגו' וכתוב בפ' וזהו

תועפות ראם

משיחמלו בהתראה כו' והבין הגמ"י דכל מה שב' הסמ"ג עד ואני אומר כו' הכל הוא מדברי הרא"ש שזכיר לעיל ואינו ק דהרי רבינו ס"ל דלפילו הם מוידים סוב לשחוק כדי שיהיו חופאים בלא התראה כו' מיהו משמע דאם רשע לא ישתוק אלל הסמ"ג ס"ל דצריך לשחוק דחוצה סלל לומר דבר שלא נשמע כו' עכ"ל ובאמת לא ה' לפניו כח"י שלפניו ע"כ חסד כשמים והוא הסמ"ג שטעה בדברי הסמ"ג אלל באמת כל לשון הסמ"ג עד וא"ל הוא מדברי יראים כח"י הסמ"ג וכן שדי חמד אספת דייט מערכת ה"ל ס"י ב' אות ו' הניח חסד נביאים בחיבוריהם שטעו ע"ד הסמ"ג וס' יראים עיי"ש וחדא נפשי שזכירי את הצדיק ועיי' לעיל ס' קל"ו אות ד' שהבאתי שם ד' הווי העמודים לדעת רבינו דגם בעטם אחת נקרא רשע וא"כ ז"ע ליישב דעת היראים דכאן ועיין במשנ"ל ביין שמועה ס"ס ה'. (ו) בכל השנעין ל"מ אלל הוא בשבועה הדיינין ל"ס א'. (ז) כ"ס בניעין ד"ז ב' אלל בשבת שם רנה דר רב הולא : (א) ס' כו' בנדפס חסר חיצת פי' ופי' דברי רבינו שלל לפשות כו' דבר המסור ללבו ר"ל דבר שטוע ללבו של אדם ומשעמר מזה לא יעשה למבירו ולא יאמר לו, ואהבת לרעך קאי אללעיל לא תקום ולא תסור דנקמה היא בעשיה שאינו משאילי ונעירה היא באמירה שאלל איני כמותך ועל שניהם הוא אומר ואהבת לרעך שלל יעשה בפועל דבר רע וגם לא יאמר לו דיבור רע וזה שסיים רבינו וא"ת האידך אדע דבשלמא עשייה הוא דבר הנגלה ונראה אלל אמירת דבר המסור ללבו יכול לומר כבוד הייתי שפלוני אינו משעמר מזה לכך נאמר כמוך כו' ולפי' זה אין ס' ואהבת אהבה בפועל דאיד יקבל לב האדם שיאהב הצירי כנפשו שא"כ ואהבת לרעך כמוך אלל שהוא מניעה רעה והפסד ואסיר אחר כמוך כמו שהיית מרחיק מעליך והיינו דאמרין בשבת כו' שיינו חו"ל הפסוק מקיין לשלילה עיי"ש באי ה"ס. ונפ"א מפרש רבינו ואהבת בפועל ממש ומה שא"כ כמוך אחא למשעי דאם אינו כמוך אלל רשע איך מלווה לאורכו וכן הוא באדר"כ ספס"ו ודלא כהסם חדש שכ' ע"ד רבינו הנראה דהוא דרשה מרז"ל אמנם לא מלאתים בשום מקום וגם לא זכיתי להבין דברי רבינו בהמשך דבריו כו' עיי"ש ועיין בצ"ד פכ"ד פי' הדברים. (ב) ז"ל פירושא הוא זיל נמור ע"ס כפירש"י ז"ל ובגדפס חסר מן והיינו עד ע"א. (ג) לרעך כו' עד כמוך חסר בגדפס גם כתוב שם ת"ל ואהבת לו כמוך ופסוק הוא פויקרא י"מ ז"ל ואינו מוכן מ"ש שביק רבינו האיד קרא דעסיק ביה והטותן בני' הכת"ל שלפניו פ"ל כמוך ומש"כ רבינו אלל אם הוא רשע כו' מזה לשנאותו עיין לעיל ס' קל"ה וזמ"ש אות ו' : (א) הנה הסמ"ג עיין י"ב כ' דברי רבינו מ"ע ללמד בנך תורה ומלות שנאמר ולמדתם אותם את בניכם וכו' הסמ"ג מ' ק' ללמד לבניו דכתיב ולמדתם אותם את בניכם ודלא כהרמב"ם כהרמב"ם מ' י"א שכלל כל זה במ"ע ושננתם לבניך ועל דעת רבינו היראים ה' נראה ללמד תורה לבניו וללמד תורה לאחרים נמיס ל' מלות דלאחרים הוא מ"ע ושננתם לבניך אלל חלמידים וללמד לבניו היא מ"ע ולמדתם אותם את בניכם וכו' אלל משכ"ר להן ס' רנ"ו וזה הקצ"ה שילמדו תורה למצדיקין דכתיב ולמדתם אותם את בניכם אין זה הפסוק מדויק שם כלל ללמד תורה להצדיקין הוא מוכרח ושננתם לבניך אף רבינו כ' שם ולמעלה פירשנו מזה וזו בעמוד שטוב לשמים וטוב לבריות והארכנו בפורפוזיה ואנב לשמור כו' כלליתם ככאן וע"כ הוא רומז למש"כ כאן וא"כ הרי גם דעת רבינו ללמד תורה לאחרים היא מזה אחת ומנות עם ללמד תורה לבניו ובניחא לפמש"כ בציאור שם חדש לגדפס ס' כ"ו עמ"כ שם היראים אום הקצ"ה לשלל שילמדו

ספר עמוד ה איסורים שרע לשמים ולבריות יראים

198

תועפות ראם

שילמדו תורה לחבירותיו כי' דל' שילמדו תורה לצינים א"כ אין לנו מזה מיוחדת ללמד תורה לאחרים לבד מה שזכר כאן ונראה כי' רנ"ו מיהו אף שרצו כלל בסי' אחד כאן שילמד אדם תורה לאחרים וכן שילמד אדם תורה לבדו עכ"ל ונלך לומר דשתי מלות הן וכללן בסי' אחד כאן ונראה כי' רנ"ו, ובש"ת מנהג בלולה למנהג"ם מסלמים עמוד התורה והמנוחות האריך אמאי לא מנו הרמב"ם וסיראוס והניח בו יומם ולילה נעשה לחודש ואין התחלה כלל לקושיא זו דלוי זה בתורה כ"א בספר יהושע ופסוק, וראיתי לסמ"ג שם שהביא מ"ש בסי' אחרון להוריות ממזר ח"ה קודם לכה"ל ע"ה הארץ שגאמר יקרה היא מפנינים יקרה היא מכה"ל שנקנס לפני ולפנים ושיין מה שהבחינו בזה בעל סי' ל' תועפות ראם אות' י' בשם הרי"ף נ"ע והנר"ם ב"סוספות לחי' למדרש במדבר רבה סדר טעם כ"ו לא זכר ד' הרי"ף וכן בא"ה משם מוהר"ל לנדא וקלסיה, והגאון בעמעה"ה כ' בשפרו עמ"ל החינוך מ' רס"ג וז"ל וכבוד זה נעשה להם כשראויים לכך אבל אם היו בעלי עבירות נמנעים מכבוד וכבר אמרו ז"ל שממזר ח"ה קודם לכה"ל עכ"ל וז"ל המעיין ההכמה מפרש עם הארץ דמתני' שיליה הוריות היינו בעל עבירה וכמ"ס בסי' אלו עובדין ע"ה מותר לומר כי' שכל להיות בשבת דמיידי ברודף אחר עבירה שניתן להצילו בנפשו לכן השמים חיבת גדול וכתב כהן ע"ה ובספרים שלנו איחא במתני' הנ"ל כה"ל ע"ה ומראה שלא הי' גיורסתו כי לפי פירוש דמיידי בעל עבירה ל"ס בכה"ל שמתבירין אותו מגדולתו עכ"ל ובמהכ"ל לא כיון יפה בסי' דברי החינוך דמש"ב החינוך אבל אם היו בעלי עבירות נמנעים מכבוד הוא מילתא דמיסתבר וא"ל לזה ראי' ממהי' דשיליה הוריות דאף נעשיו אחריו חז"ל בעמל לא חלור בעלש מנשה עמר כהן העובד עבודת ה'. ומש"ל החינוך וכבר אמרו ז"ל שממזר ח"ה קודם לכה"ל עכ"ל הוא נמשך להטעם למש"ל אח"י ועכשיו בזה"ל לא ראינו מי שהקדים עצמו לשום כהן מפני חכמתו ועקב עוה יראת ה' וה"ל החינוך דאעפ"י שכבר אמרו ז"ל שממזר ח"ה קודם לכה"ל עכ"ל כמתני' דשיליה הוריות עכ"ל עכשיו בזה"ל לא ראינו מי שהקדים עצמו לשום כהן מפני חכמתו כי' וכמ"ס הקור אור"ח כ' קל"ה ע"ה רב עמרם ורב גמוראי שהביא דבריהם במשין ההכמה שם והוא ברור בסי' החינוך דגם הוא מפרש ע"ה דמתני' כפשוטו שאינו חסם ותל"מ. ולפי' המע"ה אין לו עכשיו כי' שכל החינוך שום המשך ומיבור ומאי ועכשיו ומה שהשמים חיבת גדול אין ג"מ בזה משום דברישא דמתני' איחא ג"כ כהן קודם ללוי כ' אח"כ קודם לכה"ל עכ"ל ופסוק. ועם הדבר "ממזר ח"ה קודם לכה"ל עכ"ל לדין דמשנתנו נראה שהוא מתרי עממי, (ה) מלך העלם. (ז) מלך הפועל. מלך העלם פי' דתורה חשובה יותר מן הכהונה מלך עצמו ומאחר דהה"ה יש לו אותו דבר שחשוב יותר ראוי להקדימו קודם הכהן. מלך הפועל. פי' דהתורה נקנית להאדם ע"י יגיעו ועסקו בה משא"כ הכהן נולד מורע אחרון הכהן ומש"ל ראוי להקדים הה"ה וכן היפ"ה במדרש ש"ר פל"ד וז"ל בני הני תרי עממי לעיין נכרי ועוסק בתורה שאמר ר"מ בנ"ל לא הי' שהוא ככה"ל ועי"ה בזה"ל דה"ה הרי שהוא משום דדרשין יקרה היא מפנינים מכה"ל הנכנס לפני ולפנים ולכאורה קשה דא"כ הו"ל שהוא יותר מכה"ל כדכתיב יקרה היא מפנינים ולמה אמר ר"מ בלשון ככה"ל אבל לפי הנ"ל אחי שסיר דבסנהדרין ג"ס א' פי' דר"מ בזה"ל דידרו וא"כ לטעם הראשון מלך העלם אין לומר דהשיב ז"ל דידרו יותר מן הכהונה ודי לומר שיטתו לכהונה דלא דמי לתורה כולה שחשובה יותר מן הכהונה משא"כ לטעם השני מלך הפועל לא שגא נכרי בזה"ל דידרו לשאר כל אדם בכה"ל ור"מ לשיטתו לפסמ"כ בבאר שבע הוריות י"ד א' אחא דאמר ר' יוחנן פליגי בה רשב"ל ורבנן ח"ה סיני עדיף וח"ה עוקר הרים עדיף חז"ל מיייתי לה הכא אשכחא דר"מ ור"ג שגלה ע"ד להעביר רשב"ל משיחיות מחמת שלא הי' סיני נמנעם וכתבי מ"ו ימלא גבורות ה' כלומר למי נהא למלא גבורות ה' מי שיכול להשמיע כל ההלכותיו ופלגי רשב"ל ורבנן אס סיני עדיף נקרא שיכול להשמיע כל ההלכותיו והוא קודם או עוקר הרים נקרא בו' והוא קודם עכ"ל ולפי' דבריו חד אמר סיני עדיף היינו ר"מ ור' נתן רבנן דרשב"ל וחד אמר עק"ה עדיף היינו רשב"ל וביאור מחלוקתם אס סיני עדיף או עק"ה עדיף ג"ל שהוא ג"כ דמ"ד סיני עדיף אולי בתר העלם וסיני חשוב יותר דאמר שם הכל לריבין למרי חסיה ומ"ד עוקר הרים עדיף אולי בתר הפועל ומלך הפועל עוקר הרים ינע יותר בחדותו ופלפוליו ומאחר דר"מ כ"ל סיני עדיף א"כ אולי יותר בתר העלם וכיון שכן שפיר אמר ר"מ נכרי ועוסק בתורה פי' בו' מזה דידרו שהוא ככה"ל מלך העלם ולא אמר יותר מכה"ל כמו שאמרנו במשנתנו דסיף הוריות. ודע דכה"ל סי' ג"ה כתב בלשון המשנה אימתו בזמן ששנייה שוין אבל בו' דלא כנוסחתו בזמן שכולם שוין ובוה אומר אחי דא"ס מה שדקדק הב"ס דים להקשות מדיוקא דרישא דליוקא דסיפא והעלה דכה"ל ע"ה לאו דוקא ע"ה גמור אלא שאינו שוב בהכמה לישראל ודיוקא דרישא דוקא הביאו בס"ד ביו"ד סי' רמ"ו סקי"ד עי"ה אבל הבה"ל לפי גירסתו אנהירו לעינין דיש לומר דרישא וסיפא דוקא דלשנין שניהם דהיינו זוגא זוגא דקתני במתניתין כהן ולוי או לוי וישראל וכו' בעינן דוקא שניהם שוין או הא' קודם לחבירו אבל אס הלוי הכנס יותר מהכהן הוא קודם וכן לוי וישראל וכו' משא"כ בגי' כמה מדרגות א"ז דוקא לכה"ל ע"ה ממזר ח"ה קודם משא"כ אס בכה"ל הוא ג"כ ח"ה אף שהממזר הוא ח"ה מופלג יותר אין הממזר קודם לו. והנה מה שזכרתי דברי החינוך מ' רס"ג דלא כהמעה"ה א"ל לפי שיטת החינוך בעצמו מ' תק"ס שכל שם בזה"ל וכבר אמרו ז"ל שממזר ח"ה קודם בקריאת התורה לכה"ל עכ"ל. ועכ"ל למ"ס במשנה סוף הוריות וס"ל להחינוך דסיפא דמתני' שם ארישא דרישא קיימי דקתני כל המקודש ממזר קודם את חבירו וקמפרש בגמרא טעמא מאי משום דכתיב וקדשתו לכל דבר שבקדושה בו' ומש"ה מפרש דגם סיפא דסיפא לענין ספר תורה נשית אבל רצונו חס בתשובה הובא במחזור ויטרי סי' קכ"ד כתב דלא היא דלא להחיותו ולהשיב אבידה עסקין כדקתני רישא האיש קודם לנשה להחיות ולהשיב אבידה. סיפא דרישא נמי בלהחיות ולהשיב אבידה מיירי ולא תעשה ברישא דרישא דקתני כל המקודש בו' הבוא ודאי לענין ס"ת נשית בו' אבל מניעתא ובנה דסיפא לא מיירי אלא להחיותו ולהשיב אבידה בו' עי"ה. אולם יש לתמוה על שיטת ר"ת דלהדיא אמרו בירושלמי פי"ב דשבת ה"ה וסיליה הוריות סבירין מימר לפדות ולכסות ולהחיות הא לשיבה לא א"ר אבין אף לשיבה מ"ס יקרה היא מפנינים אפי' מזה שהוא נכנס לפני ולפנים עכ"ל ואף מפרש ר"ת דלא כמסקנת הירושלמי. ובס' עמק הלכה סי' מ"ד כ' בבאור הירושלמי הא לשיבה לא היינו דממזר פסול לדון לישראל וכמ"ס הרשב"ם בנ"ב ק"כ א' ד"ה בשיבה, בין לדון בו' ועו"ה ר' אבין אף לשיבה דממזר כשר לדון את ישראל כמ"ס ב"ה תוס' יבמות מ"ה ב' ד"ה כיון. דממזר כיון דלבויו ואמו מישראל מקרב אחיך קרינן ביה עי"ה בזה"ל ובהכי מתורץ הא דנקטו במשנה ממזר ולא גר ועבד משהוחרר דלוינו פסולין לדון ישראל וגם הא דנקט קודם לכה"ל ולא נקט מלך דלמלך לא שייך לשיבה דלא דן ולא דנין אותו עכ"ל. ועפי"ו א"ל

ספר עמוד ה איסורים שרע לשמים ולבריות יראים ק

עקב ולמדתם אותם את בניכם ולא בניו דוקא קאמר קרא אלא (ב) כל מי שילמוד אדם תורה הרי הוא מקיים ושנתם לבניך כדכתיב ושנתם לבניך אלו תלמידך וכן אתה מוצא שהתלמידים בכל מקום קרויים בנים שנאמר בנים אתם לה' אלהיכם וכתיב ויצאו בני הנביאים וכי בני הנביאים היו והלא תלמידים היו וכן אתה מוצא בחזקיה מלך יהודה שלימד תורה לישראל וקראם בנים שנאמר ועתה בני אל תשלו. מיהו מצוה בבניו וזתר משאר בני אדם דכתיב ולמדתם אותם את בניכם לדבר בם והוא בניכם בניכם ממש כדאמר' בקדושין פ"א (ג) [ו' ב'] והודעתם לבניך ולבני בניך דוקא מדכתיב ולבני בניך א"כ מה ת"ל בניכם בניכם ולא בנותיכם אלא בנים דוקא ושעמא מאי דכתיב בסמוך לו למען ירבו ימיכם וימי בניכם והוא בניכם דוקא דמסתמא כההוא בנים שהאדם מקפיד כרכיו ימיהם הכתוב מדבר ותניא (ד) ולמדו אין מלמדו משנה וא"ר אבא מקרא זו תורה וא"ר יהושע בן לוי כל הלומד בנו תורה כאלו קבלה מהר סיני דכתיב והודעתם לבניך ולבני בניך וסמך ליה יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב ואמרין במנחות פ' שתי הלחם [ט"ז ג'] א"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יוחאי אפי' לא קרא אדם ק"ש (ה) אלא שחרית וערבית קיים מצות לא ימוש ודבר זה אסור לאומרה מפני עם הארץ. רבא אמר מצוה לאומרו לפני עם הארץ אע"פ (ו) שמצוה זו תלויה בדבור וכיון שעושה בעבדות רע לשמים ולבריות כלליתם בכלל זה כגון מקלל אביו ואמו ולא תקלל חברך.

סימן רכו [קא]

להשביית עבדך ואמתך כמין. צוה הב"ה בפ' ואתחנן למען ינוח עבדך ואמתך ותניא במכילתא ומייתנין ביבמות בסוף פ' החולץ [מ"ה ז'] עבדך ואמתך אלו בני ברית פ' עבדים כנעניים שנימולו וגופו קנוי לישראל אתה אומר אלו בני ברית או אינו אלא עבד ערל כשהוא אומר וינפש בן אמתך והגר הרי עבד ערל אמור הא מה אני מקיים עבדך ואמתך אלו בני ברית פ' אע"פ שהם בני ברית שהיה לנו (א) שביתתכם על עצמכם אחרי שגופם קנוי לך. ואין לפרש [בני ברית] עבדי ישראל שהרי מוזהרים הם כבר. ובענין הזה תניא התם במכילתא בנך ובתך אלו הקטנים שאתה מוזהר על שביתתם אתה אומר אלו הקטנים או אינו אלא הגדולים אמרת והלא כבר מוזהרים הם מה ת"ל בנך ובתך אלו הקטנים והיינו דתנן בשבת פרק כל כתיבי הקדש [ק"ה א'] קטן שבא לכבות אין שומעין ספני ששבותו

תועפות ראם

ד' ר"ח נ"כ. אך לא ידעתי מה ענין ד' הירושלמי סדרון מומר כו' להסא עובדא דמייית סס דלולין פגנייא זכון לאורייתא אחון ענין מיעל קדמאי דלשחחלא לרשב"ל ושאלה רשב"ל לר' יוחנן עד דלחא ר' יוחנן ודרסה צבהמ"ל מתני' והלא בודאי נס רשב"ל ידע מתני' דמשה לכל ידועה אלא דמסקא ל' דילמא פירוש המשה כמו ססדרון לממר לפדות כו' הא לשיבה לא. ואם כפי' העמק הלכה אין ענין זה לזה כלל. והנראה מזה דהכי לשיבה שהוא נכנס ויושב בראש ישיבה לנשים מכל החלומים כפי' המת"כ במדרש רבה ריש נשא וכיון דלפינן מהאי קרא דיקרה היא מפנייה דנס לשיבה ממילא דפגנייא שזכר לתורה יכנס בראש לפני הנשיא וזהו דעת ר"ת ג"כ דס"ל לשיבה לחוד מומר קודם לכה"נ ע"ה דיקרה היא כו' ותנ"מ ודו"ק. (ב) אלא עס כל כו' כ"ל או תחת טילמוד ל"ל שילמד כו' מקיים ושנתם לבניך דתניא בספרי ושנתם כו' וכ"ה בנדפס וכ"ל. (ג) ולמדתם אותם את בניכם אין ל' אלא בניכם בני בניכם מניין ה"ל וסודעתם ט' כ"ל. (ד) למדו מקרא אין כו' כ"ל ובנדפס חסר תיבת אין. (ה) אלא ק"ס כ"ל ומשכ"ר וד"ו אסור לאומרה מפני ט"ה ל"ל בפני וכ"ה בנדפס וכ"ה לפינן בגמרא. ופרש"י בטעם האיסור שלא יאמר בק"ס סניא ולא ידגיל בניו לת"ת ולכן רבינו נסי' זה שמיירי במאור ללמד לבנו תורה כ' ד"ל כאן ובחסר כ' השם חדש מדברי רבינו א"ל להסמיכס למ"ם בממוך כו' ונראה דד"ל אסור לאומרה בפני ט"ה הוא מדברי ר' יוחנן בעלמא ושפיר פליג רבא עליה ועיין מהרש"ל בפסחים נ"ו א' וח"א מהרש"ל שם ובנדפס איתא ור"ס בן יוחאי אומר כו' וחסר שם א"ר יוחנן משום ואינו נכון דהסיוס של וד"ו כו' אינו מדברי רשב"י. (ו) אעפ"י כו' עד סוף ליתא בנדפס ופי' דברי רבינו אע"פ שמאור זו תלויה בדבור והיה לנו לקובעה בעמוד הששי שמדבר בדין איסורים הסעשים דביבור עו"ל רבינו וכיון [ז"ל כיון] שעושה כו' ולבריות כו' משא"כ בעמוד הששי שאלם נעשה רע לשמים ולא לבריות:

(א) לומר כיון שגדולים הם שבייתך על עממך ת"ל עבדך ואמתך שבייתך על כו' כ"ל וכ"ה בנדפס ופי' דברי רבינו דבאמת כיון שאלו וסבול לשם עבדות ה"ה כשאר נשים גמורות וכו' עונשין הם לעממך אלא דקמ"ל דנס רבו מוזהר עליו למועז וכמס"כ המ"מ לדעת הרמב"ם ספ"כ מהל' שבת בחלק הא' של עבד והוא שאל אסור בכל מלאכה ומוזהר עליה ונעשה כמו שאמרה תורה לא תעשה כל מלאכה אתה וזכך ובתך ועבדך ואמתך ובלבד זה בזהוהו ברשות ארדויו דעת רבינו [הרמב"ם] שהאדון מוזהר עליו כמו שמוזהר על שבתו עכ"ל ומדברי היראים נראה דאין צוה כ"א עשה דלמען ינוח עבדך ואמתך דברים ה' י"ד וכמו שאמר המ"מ שהאדון מוזהר עליו כמו שמוזהר על שבתו ועיין שבת נ"א ב' חוד"ה כמה דלרס מוזהר על שביית בהמתו דכתיב למען ינוח וגו' ולשון הבה"ג בסדר מנין המלות לשנות עבדך ואמתך ובהמתך כמון ורבינו הרא"ה כאן כ' בראש הסימן להסגית עבדך ואמתך כמון ולא כ' "ובהמתך" כלשון הבה"ג וצ"י טעמא ופי' בספ"ג לאוין ס"ה שכ' צה"ל מותר להניח לעבדו עובד כוכבים לעשות מלאכתו בשבת כשהמלאכה לעובד כוכבים עומד וליכא לאו דלמען